

med Zidarjevimi novelami in med njegovim prvim romanom, vsebinsko je nestrjen in nekompakten, stilno pa pomeni zanimiv prelom v Zidarjevem dosedanjem snovanju in naznanja določen premik, tematski in oblikovni. Žal, vse kvalitete pričujočega teksta tega vtisa ne morejo zamegliti in takó ostaja Oče naš poleg Svetega Pavla bolj nekakšno dopolnilo kakor pa logično umetniško in izpovedno nadaljevanje zastavljene téme.

Borut Trekman

PAVLE ZIDAR: MARIJA MAGDALENA. Ob pričujoči Zidarjevi knjigi* se pravzaprav v glavnem sprašujem o njenem namenu, o tem, kaj skuša upodobiti, katero moralno in intimno človeško problematiko hoče načeti in kaj hoče biti po svojem izpovednem kontekstu. In bolj ko razmišljam, manj jasni so moji odgovori na retorična vprašanja, ki si jih nenehno zastavljam, ki pa niso samo retorična, ampak so mišljena naravnost in odkrito. Skušam zbrati ta svoja premissljanja v eno točko, skušam jih sestaviti v celoto, skušam jih skleniti v določeno sodbo (ne obsodbo), jim dati rep in glavo in si odgovoriti, a bolj ko to poskušam, manj in manj mi gre spod rok:

Zidarjeva Marija Magdalena je koj po svojem izidu postala knjižnični bestseller, bravci si jo podajajo iz rok v roke in dobiš jo samo prek zvez (na srečo je pri nas še ostala v veljavi srednjeevropska navada, da dobi recenzent svoj recenzijski izvod, na srečo, pravim, ker drugače bi se težko prikopal do te knjige). Razlogi za to nenavadno dejstvo, da postane kakšno izvirno slovensko delo knjižnični bestseller, ki pušča za sabo vse romane Karla Maya in vse nazarensko debele pripovedi Anne in Sergeja Golona o zgodah in nezgodah omamno lepe Angelike, so zvečine jasni; v Zidarjevi knjigi o usodi (kvazi) malomeščanskega zakona je precēj spotakljivih mest, ki izredno naturalistično in z jezikovno drastiko prikazujejo spolne dogodivščine junakinje, in že to dejstvo je za spolno precēj sramežljivo slovensko prozo (z nekaj izjemami v zadnjem času) zelo presenetljivo. Interpolacije nekakšnih (spet) malomeščanskih obsodb nekaterih novih, avantgardnih pojavov v slovenski kulturi in literaturi pa obsodb (jasno, da vnovič nekako malomeščanskih) nekaterih vidnih osebnosti te naše kulture je prav tako nekolikanj presenetljiva plat Zidarjeve knjige (čeprav bistveno manj presenetljiva), a po mojem globokem prepričanju to ni razlog za podajanje iz rok v roke, zakaj večino Slovencev vse te reči prav malo zanimajo. Tako je torej spolnost tista, ki privablja bravce in jim buri njihovo domišljijo; dvomim tudi, da bi bilo to lahko še kaj drugega, zakaj drugega v Zidarjevi knjigi pravzaprav res ni.

In če je že spolnost tista, potem se pač moramo ustaviti pri nji. Noben puritanec nisem in niti najmanj se ne zgražam, zakaj dobro vem, če je literatura umetniški odsev človekovega družabnega in osebne statusa in življenja, je seveda nujno seveda, da v tej literaturi zadobi svoje ustrezno mesto tudi spolnost, ker je leta pač ena osnovnih dimenzij našega življenja in doživljanja sveta. Ne lastim si seveda nikakega avtorstva tega stavka in še v sanjah mu nočem pripisati pomena kakega veleglobokega odkritja, zakaj to so znane reči in že kratka retrospekcija svetovne literature do današnjih dni nam to trditev lahko brez kakršnihkoli težav potrdi. Od Choderlosa de Laclosa do Hermanna

* Pavle Zidar, Marija Magdalena. Obzorja 1968.

Brocha, od Markija de Sada pa do Henryja Millerja se nam kažejo variacije in različice nenehne ene in iste človekove preokupacije, vendar pa je jasno, da so vsa ta dela pomembno zajela vsebino sveta in človeka v svoj formalni okvir in jo prikazala v vsej celovitosti njene zapletene problematike. Zato nikakor ne gledam puritansko na Zidarjevo Marijo Magdaleno.

Moje gledanje pa je seveda ves čas tesno povezano z že navedenimi vprašanji o namenu in bistvu Zidarjeve knjige. In zato se vnovič sprašujem:

ali je hotel Zidar napisati atraktivno knjigo, táko, ki bi jo prodajali in podajali po knjižnicah iz rok v roke? Ne, njegov dosedanji opus to demantira, zakaj ne glede na končni umetniški rezultat je bil njegov pisateljski namen zmerom pošten in je skušal razkriti nekatere take dimenzije v naši sedanjosti ali pa polpreteklosti, ki so bile doslej še neobdelane, ki iz realnosti še niso prodrle v svet umetnosti;

ali je hotel Zidar v skladu s to ugotovitvijo načeti tudi to témo in jo predstaviti v svet literarnega, pisateljskega oblikovanja? Morda, a potem tej témi ni znal poiskati specifičnosti, iz nje ni znal narediti problema, ki bi dobil kakršnokoli (pa čeprav še tako minimalno) širšo človeško veljavo. Poznamo sicer avtorjevo pomanjkanje distance do svojega lastnega dela (to pomanjkanje se pri Zidarju večkrat zelo očitno kaže), a ta distanca ni nikdar tolikšna, da avtor nekega napisanega dela ne bi položil nazaj v predal in se ga lotil čez nekaj časa, potem ko bi bil ugotovil, da je njegov tekst neizviren, epigonski, da ni niti nov niti vsebinsko individualno zasnovan, da bi kakorkoli lahko zbudil pozornost pri vsaj nekoliko literarno izobraženem bralcu (in pisatelj konec koncev piše zanje). Vse to, kar lahko namreč preberemo v Zidarjevi Mariji Magdaleni, smo v neprimerljivo boljši obliki lahko prebrali na primer v Rakovem povratniku Henryja Millerja (da ne bo nesporazuma: nočem primerjati Millerja in Zidarja glede na njuno pisateljsko mojstrstvo), samo da sta bila tam ubrana vse dogajanje in vsa naturalističnost vsebine in dikcije na skupni imenovavec človekove stiske in osamelosti in strahotnem vrenju dvajsetega stoletja. Zidarjevo millerjansko epigonstvo je v Mariji Magdaleni povsem očitno, obenem pa je ta knjiga tako zelo neizrazita in kljub navideznim preciznim opredelitvam mlahava in neopredeljena, da že to bravca odbija;

ali je Zidar poskušal (ali bolje: se namenil) napisati pamflet na vso laž današnje moralno-intimne problematike? Če je takó, potem se mu ta namen ni posrečil, ali bolje, potem iz končnega rezultata ta namen prav nič ne odseva. Zakaj Zidarjeva knjiga je napisana brez ironije ali žgoče zajedljivosti, ki sta značilni za pamflet, napisana je v nekakšnem naturalizmu, nasledku tiste literature, ki se ji je že v prejšnjem stoletju posmehoval Janez Mencinger v Cmokavzarju in Ušprni. Naturalističnost nekaterih pasaj Zidarjeve knjige ne presega samo sleherno pojmovanje neokusnosti, ampak zbuja v človeku nekaj neprijeten občutek, ki se ga ne more znebiti, pa če bi to še tako hotel, da namen teh pasaj ni bila sama drastika, ampak še nekaj drugega, nekaj, kar se bravca niti najmanj ne tiče in se lahko ob tem samo še neprijetno nasmija. In tista polovica knjige, ki ne obravnava spolnosti, ki skuša razkriti avtorjeva teoretična spoznanja o pomenu zakona kot institucije v današnjem času, je takó banalna, nezanimiva in dolgovezna, da jo človek komaj bere. Vse vkup pa je zmedena, neorganizirana in nedomišljena, pa še formalno slabo izpeljana vsakdanja zgodba, saj ji manjkajo vse tiste sestavine, ki delajo iz vsakdanjosti literaturo: mimo nekaterih formalnih prijemov je najbolj opaziti popolno po-

manjkanje čuta za psihologijo, ki ga je Zidar sicer doslej precej kazal. Vse to torej govori za to, da Zidar tudi pamfleta ni ustvaril, pa četudi si je to prizadeval.

Kaj je torej Zidarjeva Marija Magdalena?

Povrniti se moram spet k začetku pričujočega zapisa:

Ob pričujoči Zidarjevi knjigi se pravzaprav v glavnem sprašujem o njenem namenu, o tem, kaj skuša upodobiti, katero moralno in intimno človeško problematiko hoče načeti in kaj hoče biti po svojem izpovednem kontekstu. In bolj ko razmišljam, manj jasni so moji odgovori na retorična vprašanja, ki si jih nenehno zastavljam, ki pa niso samo retorična, ampak so mišljena naravnost in odkrito. Skušam zbrati ta svoja premišljanja v eno točko, skušam jih sestaviti v celoto, skušam jih skleniti v določeno sodbo (ne obsodbo), jim dati rep in glavo in si odgovoriti, a bolj ko to poskušam, manj in manj mi gre spod rok.

Tak je tudi moj končni odgovor na vsa ta vprašanja: strnjene sodbe si ne morem ustvariti, zakaj vsaka od možnosti se med sabo izključuje. In tako mi ne ostane ničesar drugega, ko da skušam na Zidarjevo knjigo Marija Magdalena čimprej pozabiti; in upam seveda tudi, da se mi bo to čimprej tudi posrečilo.

P. S. Jasno mi je, da ta zapis ni literarna ocena v standardnem pomenu oziroma standardni *normi* te besede. A ne morem drugače: če je že Zidarjeva Marija Magdalena lahko persiflaža literature, potem je tudi ta zapis lahko persiflaža literarne kritike.

Borut Trekman

SMILJAN ROZMAN, POKOPALIŠČE. V romanu Pokopališče* se Smiljan Rozman oddaljuje od svojega epskega stila, kakor ga je pokazal v doslej najboljšem tekstu Družčina in tudi še drugod. Zdi se, da hitro prihaja od tiste kritične točke, ko pisatelju samo fabula več ne zadostuje za ekspresijo najglobljih življenjskih spoznanj, temveč začne uporabljati notranje dialoge, simbole ter podzavestne tokove. Gre torej za poglobljeno pisanje, poglobljeno v spoznavnem smislu, kjer je vse pisateljevo prizadevanje usmerjeno v bistvena vprašanja človekovega obstoja, v vprašanje njegovega življenja in neživljenja, njegovega začetka, konca in nadaljevanja. Gre potemtakem za izrazit izpovedni element, ki v Rozmanovem tekstu kar naprej spodriva objektivno stvarnost, se z njo soočuje in ji tu pa tam še prepušča besedo, a se vedno spet pred njo umika v svoj svet.

Roman je stisnjen na ozko prizorišče in je tudi časovno omejen na poslednja dva dneva profesorja Avgusta. Takšna stisnjenost je sicer v naši literaturi že tradicionalna in tudi pri Rozmanu ni več novost, treba pa je vendarle poudariti, da v tem romanu ni sama sebi namen, pač pa je ustvarjena z nekim posebnim namenom. Profesor Avgust namreč hoče doživeti svoj »izredni dan«, kot da bi mu bili po neki iracionalni usodi dnevi že prešteti in kot da bi občutje o tem že prihajalo iz njegove podzvesti. Toda ta izredni dan se mu izmaliči, zakaj na pokopališču, kamor Avgust pride nabirat regrat, se začno pojavljati številni krti. S tem se stvari začno spreminjati. Avgustovo zanimanje je le še deloma usmerjeno v zadeve njegovega »izrednega dneva«, v njegovo notranjost

* Smiljan Rozman, Pokopališče. Obzorja 1968.